

ΠΑΘΟΓΕΝΕΙΑ

Μεταξύ τῶν αἰτίων τοῦ πλούτου τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν πενίαν τῆς ἡμετέρας πρέπει βεβαίως νὰ συγκαταριθμηθῇ καὶ τοῦτο, ὅτι αὐται, παραλαμβάνουσαι ἐκ τῆς λατινίδος καὶ τῆς ἑλληνικῆς δύο λέξεις ἀκριβῶς συνωνύμους καὶ τὴν αὐτὴν πολλάκις ἐχούσας ρίζαν ἀποδίδουσι, κατὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐκφράσεως, ἰκανῶς διάφορον εἰς ἑκατέραν τούτων σημασίαν. Οὕτω λ. γ. τὸ orateur καὶ rhéteur, inclination καὶ penchant, amoureux καὶ érotique, passionné καὶ pathétique, fable καὶ mythe, débilité καὶ adynamie καὶ πλεῖστα ἄλλα τοιαῦτα ζεύγη δύσκολον ἤθελε εἶναι νὰ μεταφρασθῶσι πάντοτε ἀκριβῶς διὰ τῆς μιᾶς μόνης ἑλληνικῆς λέξεως ῥήτωρ, κλίσις, μῦθος, παθητικὸς καὶ τῶν ἐκ τούτων παραγῶγων. Τοσαύτη δὲ εἶναι ἡ λεκτικὴ ἡμῶν πενία, ὥστε ἀναγκαζόμεθα νὰ σημάνωμεν διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος δύο πράγματα θεωρούμενα μέχρις ἐσχάτων ὡς ἰκανῶς ἀνόμοια, ἀποκαλοῦντες ἀδιαφόρως πᾶθῃ τῆς τε ψυχῆς καὶ τοῦ στομάχου ἢ τοῦ ἥπατος τὰς ἀνωμάλους καταστάσεις. Εὐτυχῶς, καθ' ὅσον πρόκειται περὶ τῶν τελευταίων τούτων, ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης, ἢ μᾶλλον ὁ σήμερον ἐπικρατῶν ἐπιστημονικὸς συρμὸς, τείνει νὰ ἐλαττώσῃ τὸ μειονέκτημα τῆς γλωσσικῆς ἡμῶν ἀνεχείας, ἀρνούμενος πᾶσαν μεταξὺ τούτων διαφορὰν καὶ ἀντικαθιστῶν διὰ τῆς ἐγκεφαλογίας τὴν ψυχολογίαν. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο πραγματεία παθολογίας πρέπει, ὅπως θεωρηθῇ

πλήρης, νὰ περιλαμβάνη πλὴν τῶν μαλακύνσεων, τῆς ἀποπληξίας καὶ τῶν φυμάτων καὶ τὰ ἄλλα ἐγκεφαλικά πάθη, ὧν ἡ μελέτη καὶ ἴασις ἐθεωρεῖτο πρότερον ὡς ὑπαγομένη εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἀρμοδιότητα τῶν φιλοσόφων, ἠθολόγων, ἱεροκηρύκων καὶ τῶν ἄλλων ἐχόντων ἔργον νὰ παρατάσσωσι λέξεις, αἵτινες κατὰ τοὺς νεωτεριστὰς οὐδὲν ἀντιπροσωπεύουσι πραγματικόν. Ἀπέχοντες πάσης εἰς τὴν ἔριδα ἀναμίξεως, δυνάμεθα ἐν τούτοις νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι οἱ λεγόμενοι ὑλισταί, καίτοι ἀρνούμενοι πᾶσαν ὑπόστασιν εἰς τῶν ψυχολόγων τὴν ὄντολογίαν, συγκαταβαίνουν οὐχ ἤττον νὰ μεταχειρίζωνται τὰ αὐτὰ ὀνόματα πρὸς περιγραφὴν τῶν αὐτῶν φαινομένων. Πλὴν τῶ ὄντι τοῦ ἐξοστρακισμοῦ τῶν λέξεων ψυχὴ καὶ πνεῦμα, αἵτινες σκανδαλίζουσι αὐτοὺς καθ' ὑπερβολὴν, ὀλίγον διαφέρει τῆς τῶν μεταφυσικῶν τῶν φυσιολόγων ἢ γλῶσσα. Ἀπαρράλληλως ὡς ἐκεῖνοι, ὀμιλοῦσι καὶ οὗτοι περὶ ἀντιλήψεως, βουλήσεως, μνήμης καὶ φαντασίας καὶ οὐχὶ περὶ τοῦ δεῖνος ἐγκεφαλικοῦ λοβοῦ καὶ τῆς διαθέσεως ἢ καταστάσεως τῶν ἀποτελούντων αὐτὸν κυττάρων. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι τὴν κοινότητα ταύτην γλώσσης κηρύττουσιν οἱ ὑλισταὶ προσωρινῆν καὶ μέλλουσαν ν' ἀντικατασταθῇ δι' ἄλλης ἐπιστημονικωτέρας, ἅμα τῇ τελειοποιήσει τῆς ἐγκεφαλικῆς τοπογραφίας. Ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον τῆς κοινογλωσσίας ἀξιοσημείωτος φαίνεται ἡμῖν ἢ κατ' οὐσίαν συμφωνία τῶν δύο αἰρέσεων ἐν τῷ ὀρισμῷ τοῦ πάθους. Τοιοῦτο ὄνομα δίδουσι οἱ ψυχολόγοι εἰς πᾶσαν φυσικὴν τοῖς ἀνθρώποις κλίσιν, ὡσάκις αὕτη αὐξάνει καὶ ἐντείνεται ὑπερμέτρως ἐπὶ ζῆμιά τῶν ἄλλων. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς φυσιολογικῆς σχολῆς Βρουσσαὶ ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ «Περὶ ἐρεθισμοῦ καὶ μανίας» ὀνομάζει πάθος : «ἀκαταμάχητον τινα βίαν, ἀναγκάζουσαν τὸν ἄνθρωπον νὰ μεριμνᾷ ἀκαταπαύστως πρὸς ἰκανοποίησιν μιᾶς μόνης πρὸ πάσης ἄλλης ἐπιθυμίας.» Ἄν εἰς τοὺς ἀνωτέρω ὀρισμοὺς προσθέσωμεν τὸν γνωστὸν στίχον τοῦ ἀγγλοῦ Θωμᾶ Οὐδ' (Hood), καθ' ὃν πάθος εἶναι : «Λογισμὸς βαρὺς καὶ τυραννικὸς ὑποδουλῶν πάντας τοὺς ἄλλους,» βλέπομεν τοὺς μεταφυσικοὺς, τοὺς ὑλιστὰς καὶ τοὺς ποιητὰς συμφωνοῦντας πρὸς ἀλλήλους, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὴ ἢ μεταξὺ τοιούτων ἀνθρώπων συμφωνία. Ἐπὶ ταύτης βασιζόμενοι δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ πάθος οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ μία τις οἰαδήποτε ἡμῶν ἐπιθυμία κατὰ μόνην τὴν

ἔντασιν καὶ τὴν διάρκειαν διαφέρουσα τῶν συνήθων. Πᾶσα ἀνικανοποίητος σωματικὴ ἢ ψυχικὴ (περιττὸν νομίζομεν τὸ νὰ προσθέτωμεν ἐκάστοτε ἢ ἐγκεφαλικὴ) ἡμῶν ἀπαίτησις προξενεῖ ἡμῖν αἴσθημα στενοχωρίας, μεταβαλλόμενον ἅμα ἱκανοποιηθῆ εἰς ζωηρὸν ἡδονήν, τῆς ὁποίας ἡ ἀνάμνησις γεννᾷ τὸν πόθον νὰ γευθῶμεν αὐτῆς καὶ πάλιν. Καὶ ἂν μὲν πρόκειται περὶ πληρώσεως θρεπτικῆς τινος ἀναποφεύκτου ἀνάγκης, τὸ πάθος, ἤτοι ἡ διαρκῆς ἐκ τῆς στερήσεως ἐπιθυμία, δὲν ἔχει καιρὸν ν' ἀναπτυχθῆ, προλαμβανομένη ὑπὸ τοῦ θανάτου. Ὅσον διακαῶς καὶ ἀποκλειστικῶς ἂν ὀρέγεται ὕδατος ὁ διψῶν καὶ ἄρτου ὁ λιμῶντων, δύσκολον φαίνεται νὰ καταταχθῶσι ἡ πείνα καὶ ἡ δίψα μεταξὺ τῶν παθῶν. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἀρμόζει εἰς μόνους τοὺς πόθους ἡμῶν ἐκείνους, ὧν ἡ μὴ ἱκανοποίησις δὲν εἶναι ἀφόρητος καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ φαίνεται τοιαύτη μόνον εἰς τοὺς ὑπ' αὐτῶν κατεχομένους. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι συγκατετάχθησαν παρά τινων μεταξὺ τῶν παθῶν ἡ βουλιμία καὶ ἡ πολυδιψία· ἀλλ' αὗται οὐδὲν φαίνονται ἔχουσαι κοινὸν πρὸς τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος πάθη τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλὰ μόνον πρὸς ἄλλα ἡμῶν σπλάγχνα, ὧν οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ὑλιστῆς ἐπεχείρησε τὴν ἀφομοίωσιν πρὸς τὴν ψυχὴν. Τῶν δὲ μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ ἐγκεφάλου ἀμφισβητούμενων σήμερον παθῶν ἡ γένεσις περιγράφεται ὑπὸ τῶν φυσιολόγων περίπου ὡς ἑξῆς : ὅτι εἰς πᾶν ἡμῶν αἴσθημα ἀνταποκρίνεται τροποποιήσις τις εἰδικῶν τινων κυττάρων. Αἱ τροποποιήσεις αὗται ἐπέρχονται κατὰ τοσοῦτον εὐχερέστερον καὶ καθίστανται διαρκέστεραι καὶ βαθύτεραι, καθ' ὅσον συχνότερα εἶναι ἡ ἐπανάληψις τῶν προκαλουσῶν ταύτας ἐντυπώσεων, ἅμα δὲ προβῆ μέχρι βαθμοῦ τινος ἡ τοιαύτη ἀλλοίωσις, ἐκδηλοῦται τότε διὰ ζωηρᾶς ἐπιθυμίας. Οὕτω λοιπὸν οἰαδῆπότῃ τις ἐντύπωσις ἡμῶν, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ ᾖναι ἀπολύτως δυσάρεστος, ἂν συχνάκις ἐπαναληφθῆ δημιουργεῖ ἕξιν μεταβαλλομένην βαθμηδὸν εἰς ἀνάγκην, προκαλοῦσαν διαρκῆ καὶ ἀκαταμάχητον ἱκανοποίησεως πόθον. Ὁ καθ' ἑκάστην κρατυνόμενος οὗτος πόθος καθυποτάσσει καὶ ἀπορρόφᾷ πάντας τοὺς ἄλλους, οἵτινες ὠχρῶσι καὶ σβέννυνται, ἀλληλλοδιαδόχως, ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν, ὡς οἱ ἀστέρες ἐν τῷ στερεώματι, ἅμα ὁ ἥλιος ἐπιλάμπῃ, ἢ καθίστανται ταπεινοὶ τοῦ πάθους ὑπηρεταί. Ἡ μετὰ πάλιν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον πεισματώδη καὶ μακρὰν ἤττα τῆς βουλήσεως

εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ τῶν προτέρων βεβαία. Ἡ μνήμη εἰς οὐδὲν ἄλλο χρησιμεύει ἢ ν' ἀναπαριστᾷ ἡμῖν ἀκαταπαύστως τὴν ἠδονήν, ἧς ἠτύχησαμεν νὰ γευθῶμεν· ἂν δὲ δὲν ἔτυχε ν' ἀπολαύσωμεν ἀκόμη τὸ ποθούμενον, ἔργον τότε τῆς φαντασίας εἶναι νὰ χαράσῃ εἰκόνα αὐτοῦ ἀπειράκις τῆς πραγματικότητος θελκτικωτέραν. Ἡ διάνοια εἰς οὐδὲν ἄλλο δύναται ν' ἀσχοληθῇ ἢ τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ τρόπου καὶ τὸν συνδιασμόν τῶν μέσων, δι' ὧν δύναται ὁ πόθος ἡμῶν νὰ κορευθῇ. Πᾶσα ἄλλη ἐργασία εἶναι αὐτῇ ἐν ἀρχῇ δυσάρεστος καὶ μετ' ὀλίγον ἐντελῶς ἀδύνατος. Ὁ βίος μεταβάλλεται εἰς διαρκῆ πυρεττὸν μετὰ παροξυσμῶν καὶ ὑφέσεων. Ἐπί τινα χρόνον ὁ καλούμενος ὀρθὸς λόγος ἐμπνέει ἐνίοτε δισταγμούς τινας, ὑποδεικνύων τὰ ἀνυπέβλητα προσκόμματα ἢ τοὺς κρημνοὺς πρὸς τοὺς ὁποίους φέρεται ὁ ἐμπαθής. Ἐν ἀρχῇ ἠσθάνετο κατὰ διαλείμματα δισταγμοὺς καὶ ἐπειρᾶτο ἐνίοτε νὰ συντρίψῃ τὰς ἀλύτους· ἀλλ' ἤδη ὠθεῖται ὑπὸ τοῦ πόθου ὡς σφαῖρα ὑπὸ τῆς πυρίτιδος. Πάντα ἐπιπροσθοῦντα φραγμὸν ἐλπίζει νὰ υπερπηδήσῃ, ἂν δὲ εἶναι ἀνυπέβλητος, προτιμᾷ νὰ συντριβῇ κατ' αὐτοῦ μᾶλλον ἢ νὰ ὀπισθοδρομήσῃ. Ἐν τῇ κορυφῷσει τοῦ πάθους δὲν ὑπάρχει πλέον οὔτε νόμος οὔτε καθῆκον, οὔτε ἀρετὴ οὔτε κακία, οὔτε κίνδυνος οὔτε φόβος, ἀλλ' ἐν μόνον ὑπέρτατον καὶ ἀσυγκρίτως προτιμότερον παντὸς ἄλλου ἀγαθόν, ὑπὲρ οὗ πᾶσα θυσία λογίζεται μικρὰ καὶ ἄνευ αὐτοῦ ἀδύνατος ὁ βίος. Καὶ κατ' αὐτὰς ἀκόμη τὰς ὑφέσεις τοῦ πυρεττοῦ, ὅτε ἐκπέμπει ἀμυδράν τινα λάμψιν τὸ λογικόν, ἢ ὅτε ἐν τῇ ὀρμῇ τοῦ δρόμου πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἀκοιμήτου πόθου προσκόπτει τις κατὰ τῆς πραγματικότητος καὶ πίπτει χαμαὶ αἰμάσσων καὶ μεμολωπισμένος, οὐδὲ τότε δύναται ἄλλο τι νὰ πράξῃ ἢ νὰ θρηνήσῃ, ν' ἀνεγερθῇ καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἔστω καὶ ἀδιέξοδον ἢ ἄγουσαν εἰς ἀδύτους.

Τοιαύτη παρίσταται ἡ γένεσις, ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἀκμὴ τοῦ ἐγκεφαλικοῦ δράματος, τὸ ὁποῖον καλεῖται πάθος. Ἄτελής ὅμως ἤθελεν εἶναι ἡ εἰκὼν αὐτοῦ, ἂν παρελίπομεν νὰ προσθέσωμεν ὅτι, ὅσον σφοδρότερον εἶναι τοῦτο, τοσοῦτον μᾶλλον ὑπόκειται εἰς προσκαίρους μειώσεις καὶ ἐντελεῖς ἐνίοτε ἐκλείψεις. Ὅπως πάντα τὰ λοιπὰ ἡμῶν ὄργανα, οὕτω καὶ ὁ ἐγκέφαλος ἔχει ἀνάγ-

κην ἀναπαύσεως, ἀναλόγου πρὸς τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποιὸν τῆς καταβληθείσης ἐργασίας. Ἐκ τούτου συμβαίνει ὅτι οὐδεὶς ἄλλος καθίσταται ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην ἡμέραν ἀνομοιότερος ἑαυτῷ τοῦ ἐμπαθοῦς ἀνθρώπου. Τοὺς παροξυσμοὺς τοῦ πόθου, καθ' οὓς αἰσθάνεται δυνάμεις ἀρκούσας πρὸς καθυπόταξιν τῆς οἰκουμένης, διαδέχεται περίοδος ἀποθαρρύνσεως, ἀδρανείας καὶ σχεδὸν ἀνικανότητος τοῦ ἐπιθυμεῖν. Πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ ἐμπαθεῖς, οἷον δῆποτε καὶ ἂν ἦναι τὸ κατέχον αὐτοὺς πάθος, ὁμολογοῦσι τοῦτο μετὰ ταπεινώσεως καὶ ἀθυμίας. Ὁ ἐμπαθέστατος Βύρων παρωμοίαζε τότε ἑαυτὸν πρὸς κτῆνος, οὐδεμιᾶς ἄλλης ἀπολαύσεως δεκτικὸν πλὴν τῆς νομῆς, τῆς ἀπλώσεως εἰς τὸν ἥλιον καὶ τοῦ ξυσίματος τῆς ράχεως αὐτοῦ. Τῆς δὲ χρησιμεύσεως τοῖς ψυχολόγοις ὡς κλασικὸν πρότυπον πρὸς περιγραφὴν τῆς ἐρωτικῆς μανίας δεσποινίδος Lespinasse σῶζεται ἐπιστολὴ περιγράφουσα τὴν κατάστασιν ταύτην ὡς ἐξῆς: «Τίς ἤθελε πιστεύσει ὅτι ἐγνώρισα καὶ ἐγὼ τί ἔστιν ἡσυχία; Ἄλλ' εἶναι ἐν τούτοις ἀληθές, ἀγαπητέ μου, ὅτι ἠδυνήθην νὰ διέλθω εἰκοσιτέσσαρας ὄλας ὥρας χωρὶς οὐδ' ἅπαξ νὰ σ' ἐνθυμηθῶ, καὶ ἔπειτα ἡμέρας τινὰς κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἀνάμνησίς σου μὲ ἄφινε ἡσυχον καὶ ἀπαθῆ. Ἡσθάνομην καὶ τότε ὅτι ὑπάρχει καρδιά ἥτις σὲ ἀγαπᾷ· ἀλλὰ ἡ καρδιά αὕτη μοὶ ἐφαίνετο ὡς ἀποσπασθεῖσα τοῦ στήθους μου καὶ μὴ ἀνήκουσα πλέον εἰς ἐμέ.» Τὴν τοιαύτην ἐν τούτοις ἐξομολόγησιν διεδέχετο μετ' ὀλίγον σειρὰ ἐπιστολῶν, πρὸς τὰς ὁποίας οὐδὲν ἀπαντᾶται ἐν οὐδεμιᾷ φιλολογίᾳ τὸ δυνάμενον κατὰ τὴν σφοδρότητα τοῦ πάθους νὰ συγκριθῆ. Ἄλλὰ καὶ ἡ μέχρις ἐκστάσεως καὶ ὑστερισμοῦ ἀγαπήσασα τὸν Ἰησοῦν Ἀγία Θηρεσία ὁμολογεῖ μετὰ πλείστης ἀφελείας, ὅτι ἐσθύνετο ἐνίοτε ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς τοῦ θείου ἔρωτος τὸ πῦρ: «Συμβαίνει ἐνίοτε νὰ καταλαμβάνωμαι, λέγει ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ αὐτῆς, ὑπὸ ἀκατανόητου τινος ἀναληθίας, καθ' ἣν οὔτε ἀμαρτάνω οὔτε πράττω καλὰ ἔργα, οὔτε πόνον αἰσθάνομαι οὔτε ἔχω ἀνάγκην παρηγορίας, θεωροῦσα ὡς ἀδιάφορόν τι τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, τὴν χαρὰν καὶ τὴν λύπην. Ἡ ψυχὴ μου ὁμοιάζει νεωστὶ ἀπογαλακτισθὲν ὄνάριον, χορτοφαγοῦν ἐν λειβαδίῳ χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τί πράττει καὶ ἐν τούτοις αὐξάνον καὶ παχυνόμενον διὰ τῆς τροφῆς ταύτης.» Ἡ τοιαύτη κατάστασις, ἡ

δυναμένη νὰ ὀνομασθῆ ὕπνος τοῦ πάθους, φαίνεται ἀναγκαία ὅπως ἀντισταθμίση τὴν γενομένην κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κρίσεως φοβερὰν νευρικῆς δυνάμεως σπατάλην. Ἄλλ' εἰς οὐδὲν ἄλλο συνήθως χρησιμεύει ἢ νὰ καταστήσῃ ἔτι σφοδρότερον τὸν προσεχῆ νέον παροξυσμόν. Ὡς ἀσφαλὲς δὲ σημεῖον ὅτι καὶ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει νεκροφανείας διαμένει ἀμείωτον τὸ πάθος δύναται νὰ θεωρηθῆ τοῦτο, ὅτι ἀντὶ χαρᾶς ἐπὶ τῇ ἰάσει καταλαμβάνεται ὁ παύσας νὰ πάσχη ὑπὸ ἀδιηγῆτου τινὸς ἀηθίας τοῦ βίου, εὐρίσκων ὀχληρὰν καὶ ἀνούσιον πᾶσαν συνήθη ἀσχολίαν καὶ ἡδονὴν, ἀσυγκρίτως δὲ προτιμότερους τῶν χασμημάτων τοὺς στεναγμούς.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17ῃ Σεπτεμβρίου 1884.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΡΟΪΔΗΣ

